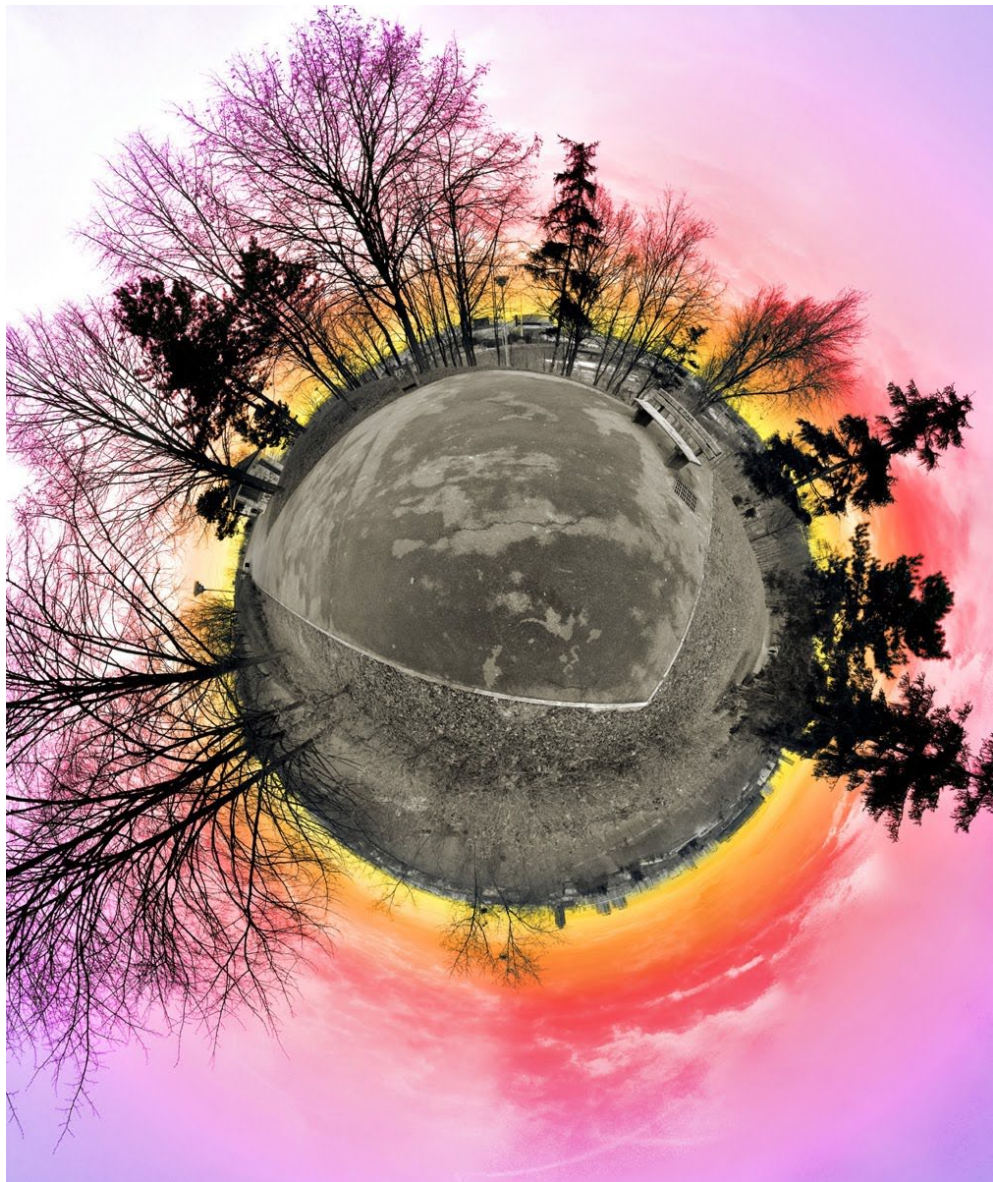

ZM-ZIN

BROJ 4

FANZIN ZAITGEIST POKRETA SRBIJE

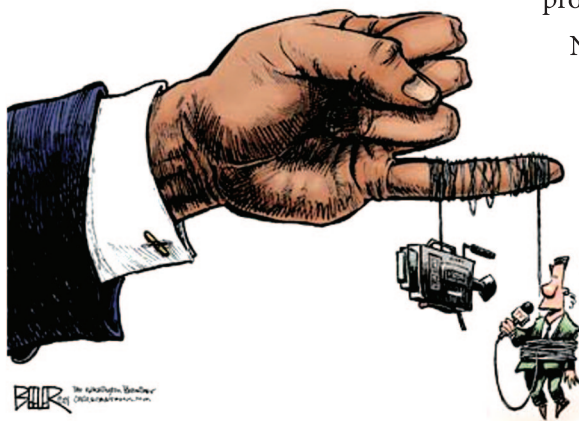

Na granicama neoliberalne politike - Mladež koja nestaje

Henry A. Giroux

S nadolazećim izborima koji će se održati u Kanadi nameće se određen broj pitanja koja trebaju biti postavljena o ulozi mladih ljudi u politici. Takva pitanja mogla bi se usredotočiti na ulogu koju bi mladi ljudi mogli igrati u osmišljavanju društvenog poretka u kojem bi primarna mjera društva bila pronađena u zagrljaju demokratskih institucija, vrijednosti i društvenih odnosa umjesto u dinamici društva vođenog marketingom koje troši milijunske novčane iznose na beskorisne ratove, stvara goleme nejednakosti u blagostanju i primanjima i praktički vodi rat protiv prirode.

Dok kanadski političari izmjenjuju klišeje i beznačajne uvrede, malo toga je rečeno o situaciji u kojoj se nalaze mladi ili o tome što bi moglo značiti osigurati ekonomske i obrazovne uvjete potrebne budućim generacijama da bi imale primjerenu zdravstvenu skrb, pristupačno i kvalitetno obrazovanje te viziju zajedničkog dobra koje pretpostavlja uvećanu i produbljenju demokraciju.

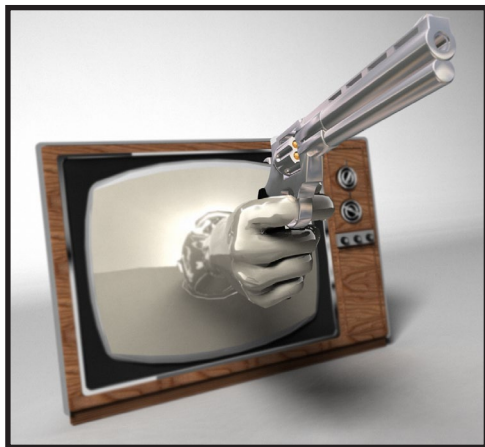
Nadolazeći izbori u Kanadi trebali bi razjasniti, kao što n a g l a š a v a francuski kulturni kritičar Thierry Pech, da demokracija koja „živi i diše u intervalima između glasanja” predstavlja društvo u nastajanju, ono društvo koje bi trebalo biti vođeno potragom za

jednakošću, pravdom i slobodom, ne samo za neke nego za sve, a osobito za mlade u nepovoljnom položaju. Važnost ovakvih pitanja postaje jasnija pogledamo li stanje politike i mladih ljudi i u Kanadi i u Sjedinjenim Američkim Državama.

U društvenom poretku kojim dominiraju privatizacija i komodifikacija svakodnevnog života te eliminacija kritičkih javnih sfera u kojima dolazi do kritičkog razmišljanja, dijaloga i razmjene, mladi ljudi se zatječu u društvu u kojem formativne kulture nužne za postojanje demokracije u velikoj mjeri nestaju i bivaju svedene na spektakle konzumerizma kroz ‘dnevnu djetu’ game show-ova, reality televizije i celebrity kulture. Ono što osobito zabrinjava i u kanadskom i u američkom društvu jest odsutnost životno važne formativne kulture koja je

nužna da bi se izgradile osobe sklone postavljanju pitanja, sposobne prozreti mamece konzumerizma i rastuće militarizacije obaju društava, osobe koje su u stanju izraziti neslaganje, ali i zajednički djelovati u sve ugroženijoj demokraciji. Ovo osobito vrijedi u vrijeme kad su svrha i značenje visokog obrazovanja naprosto svedeni na ispomoć korporativnoj moći, lišeni svoje vrijednosti mjesta za kritičko promišljanje i presudnog repozitorija javnog dobra te se sve više svode na jedno od mjesta u koje se slijevaju vojna potrošnja i istraživanja te postaju novi poligon za obuku pretendenata na posao u državi nacionalne sigurnosti.

Umjesto javnih sfera koje promiču dijalog, raspravu i argumente potkrijepljene dokazima, oba društva mladim ljudima nude kulturu nepismenosti i teatar okrutnosti kroz sfere zabave koje podjetinjuju skoro sve što postoji. Također, oni su uronjeni u „kulturu ekrana” kojom upravljaju korporacije, a koja je zasićena spektaklom nasilja koje uspijeva na militariziranom modelu muškosti te tako nastavlja doprinositi potpunom zanemaranju razuma, istine, jednakosti, pravde, slobode i društvene odgovornosti. Opcija „obriši“ i ganjanje

titula zamijenili su kritičko znanje i obrazovanje potrebne za građansku hrabrost, društvenu odgovornost, dugoročno vezivanje te potragu za dobrim životom i demokratskim društvom. Vezivanje je kratkog vijeka, a užitak trenutačnog zadovoljenja poništava veze između slobode, razuma i odgovornosti. Kao dugoročno društveno ulaganje, na mlade se danas gleda kao na opterećenje, ako ne kao i na nešto patološko. Ni u jednoj od dviju zemalja mladi više ne predstavljaju simbol nade i budućnosti; na njih se sve više gleda kao na gospodarski trošak, i smatra se da ih se može otpisati ako ne preuzmu ulogu aktivnih potrošača.

U posljednjih trideset godina SAD i Kanada pretvorene su u društva koja se više bave zaboravom nego učenjem, više troše nego što proizvode, društva koja se više zalažu za privatne interese nego za demokratska prava. U društvima opsjednutima zadovoljstvom potrošača te brzim odbacivanjem robe široke potrošnje i dugoročnih veza, američku i kanadsku mladež ne potiče se na sudjelovanje u politici. Niti im se nude pomoć, vodstvo i modeli obrazovanja koji stvaraju kapacitete za kritičko mišljenje i angažirano građanstvo. Obrazovanje se danas uvelike svodi na obuku, a obaveze građanstva su zamijenjene zahtjevima konzumerizma. U takvim se okolnostima misao ne može održati i biva kratkog daha, površna i prolazna. Ako mladi ljudi ne pokazuju snažnu opredijeljenost za demokratsku politiku i kolektivnu borbu, to je zato što su proživjeli trideset

godina onoga što sam jednom nazvao „iscrpljujućim i ponižavajućim neulaganjem u njihovu budućnost“, pogotovo ako su marginalizirani na klasnoj, etničkoj i rasnoj osnovi. Ono što je novo za ovu generaciju mladih ljudi jest to što su iz prve ruke doživjeli nemilosrdno širenje tržišnog, kulturnog i obrazovnog aparata koje slavi razuzdan individualizam i gotovo patološki prezir prema zajednici, javnim vrijednostima i javnim dobrima. Mladi ljudi u objema državama preplavljeni su marketinškim sustavom vrijednosti koji potiče kulturu konkurentnosti i proizvodi teatar okrutnosti koji je rezultirao onime što sociolog Zygmunt Bauman naziva „slabljenjem demokratskih pritisaka, rastućom nesposobnošću za političko djelovanje, masovnim izlaskom iz politike i odustajanjem od koncepta odgovornog građanstva.“

Ako američki i kanadski studenti ne protestiraju u velikom broju protiv trenutnog intenzivnog napada na visoko obrazovanje i protiv uspona države ratovanja, to bi moglo biti zato što su rođeni u društvu koje je jednako onome što Alex Honneth opisuje kao „ponor propale društvenosti“.

Naravno, u objema državama postoje studenti koji protestiraju protiv velikih nepravdi koje uočavaju

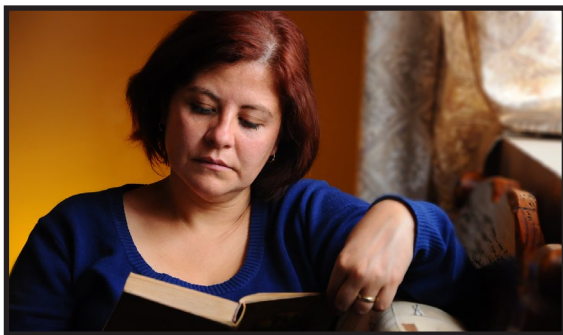
oko sebe, uključujući ratove u Afganistanu, Iraku i Libiji, korumpiranost američke i kanadske politike kockarskim kapitalizmom, gospodarstvo koje je trajno orijentirano na rat te rastuće neulaganje u javno i visoko obrazovanje. No, oni su uistinu u manjini, ali ne zato što su dio onoga što se često naziva „neuspjelom generacijom“. Naprotiv, neuspjeh leži drugdje i ukazuje na psihološke i socijalne posljedice odrastanja u društvima koja ulažu ogromne napore da bi privatizirala nadu, upropastila javne vrijednosti i izbjegla političke obaveze. Jasan rezultat ove „propale društvenosti“ jest to da – ako će demokracija ispuniti svoja obećanja – mladi ljudi ne samo da trebaju posjedovati strast prema javnim vrijednostima, društvenoj odgovornosti i sudjelovanju u društvu nego također trebaju pristup javnim prostorima koji jamče pravo na slobodu govora, neslaganje, kvalitetno obrazovanje i kritički dijalog.

U središtu takvih javnih prostora je formativna kultura koja stvara građane s kritičkim mišljenjem, sposobne oživjeti i razviti ideju demokracije kao društvenog pokreta. Mladi trebaju biti educirani, a to je uvjet i za autonomiju i za održivost demokratizacije kao pokreta. Istinska demokracija zahtijeva ne samo građane sposobne za samokritiku i društvenu kritiku nego i kritičku formativnu

kulturu u kojoj ljudi stječu znanje i vještine koji im omogućuju sudjelovanje u takvom društvu.

Odbacivši strahote sadašnjosti i modernističke snove o napretku po svaku cijenu, mladi ljudi koji prosvjeduju u Parizu, Ateni i ostalim gradovima i državama barem su na trenutak postali nagovjestitelji demokracije oblikovane nadom, snovima i željom za svijetom zasnovanim na načelima jednakosti, pravde i slobode. Na taj način oni ukazuju na svjetski poredak u kojem budućnost sigurno neće oponašati sadašnjost. Ono što bi neki komentatori mogli okarakterizirati kao izljev mladenačkog utopizma na tragu '60-ih moglo bi zapravo biti ishod stresne i vrlo neposredne stvarnosti.

Kultura mladih pokazala se globalnom po načinu na koji koristi nove medije, glazbu i modu, a sve više i po kolektivnom bijesu protiv duboko ukorijenjene nepravde te u spremnosti za borbu protiv sila koje je nanose. Samo je pitanje vremena kada će američka i kanadska mladež shvatiti da su i oni više od pukih potrošača, da tržišno

upravljano društvo nije isto što i demokracija, da privatna prava nisu važnija od društvenog dobra te da stav društva prema mladima kao patološkim slučajevima koji se mogu otpisati zahtijeva poziv na masovni otpor na ulicama, u školama, kao i u svakom javnom prostoru gdje su pravda i demokracija važne.

Jedan od najslavnijih slogana svibnja 1968. bio je „Budimo realni, tražimo nemoguće.” Duh ovog slogana opet je živ. No, da bi postao više od slogana, mladi SAD-a moraju se pridružiti svojim kolegicama i kolegama diljem svijeta koji se bore da bi nastavili graditi formativne kulture, kritičke javne sfere, društvene pokrete i demokratske institucije nužne da bi ta borba bila moguća. Dakle, najvažnije pitanje koje treba biti postavljeno u vezi američkih i kanadskih studenata nije zašto oni ne sudjeluju u masovnim prosvjedima, nego kada će početi gledati izvan okvira normi, rječnika i nagrada tržišno upravljano društvo koje su naslijedili. Kada će početi učiti od svojih mladih kolegica i kolega koji prosvjeduju diljem svijeta da napraviti prvi korak u izgradnji demokratskog društva znači zamisliti budućnost drugačiju od ove koja sputava njihove snove i društvenu stvarnost? Tek tada mogu uspjeti u unapređenju zahtjevnog i presudnog zadatka zajedničke borbe za ostvarenje budućnosti koja bi se temeljila na obećanju demokratske slobode.

Članak je izvorno objavljen 25. travnja 2011. u biltenu [Counterpunch](#).

S engleskog preveli: Marijan Ivan Mihelić i Ruža Lukšić

Oluja nad Kosovom

Vedrana Rudan

Od starta sam bila protiv da Kosovo postane „republika” jer nisam mogla shvatiti kako bilo koji komad nečije zemlje može postati „republika” samo zato jer Amerima treba još jedna baza. Kako Amere nije bilo briga za moje mišljenje Kosovo je postalo republika, nisam sigurna, čini mi se da ju je i ”Hrvatska” priznala.

„Hrvatsku” sam stavila pod navodnike jer želim naglasiti da „Hrvatska” koja priznaje Kosovo kao Republiku i podržava stavove „naših saveznika” u odnosu na traženje Palestinaca da dobiju svoju zemlju sa mnom, građankom zemlje koja se zove Hrvatska, nema nikakve veze. Možda se to moglo i vještije napisati?

Elem, Kosovo su Ameri oteli Srbiji da bi se tamo obučavali sirotani i sirotice za jedan od ratova koji će neku daleku ili blisku zemlju koja ima naftu osloboditi od ljudi i nekretnina. Ovu krajnje jednostavnu priču Srbi koji žive na Kosovu nikako da shvate a Srbi koji žive u Srbiji nikako da im objasne.

Tadić, osim nevjerojatne ljepote, ima kvocijent inteligencije bar sto, zašto Srbima sa Kosova ne kaže istinu? Građani i građanke Republike Kosovo, živite svoji na tuđem, budite dobri, NATO osim gumenih metaka ima i one druge, Amerika nije zadovoljna „srpskim divljacima”, ja vam pomoći ne mogu, i Srbija će uskoro, ako Bog da zdravlje, u NATO pa ćemo onda opet, sa Hrvatima i Albancima biti braća rođena.

Tadić šuti, Srbi slažu balvane, kako ljudi slabo pamte? Kad su nekad, davno, davno, Srbi slagali balvan na balvan u dijelu Hrvatske koga su zvali „Krajinom” dogovoriše se Ameri i Milošević kako igra sa balvanima treba prestati, kako „Krajina” nikad neće postati dio Srbije i otjeraše Srbe. Hrvati su u toj priči bili uglavnom piromani iako u udžbenicima drugačije piše.

Povijest bi onim balvanašima sa Kosova morala biti učiteljica života ako žele sačuvati glavu. Zašto nisu mudriji? Ne bacati kamenje na NATO koji se tamo zove KFOR ili tako nekako, primiriti se i čekati bolje sutra. Ameri znaju zahvaliti svojim saveznicima. Evo vam, Srbi sa Kosova, dirljive priče iz života.

Bila tako jednom jedna Bosančica, još je ima, zove se Zehra Hodžić. Ima dvadeset i tri godine, u SAD je emigrirala prije sedam godina. Danas je pripadnica Američke ratne mornarice, plovi na veeeelikom brodu, zove se „Mount Whitney”. Mala Hodžić je ovih dana na brodu promovirana u, čini mi se, nekakvog „skupnika”, nemojte me pitati što to znači.

Taj veeeeliki brod je na remontu u brodogradilištu „Viktor Lenac”, brodogradilište se nalazi nekoliko kilometara daleko od mog rodnog grada, svaki američki brod u bilo čijoj luci je Amerika, želim reći, Rijeka je Amerika. Zašto Kosovo ne bi bilo?

A ona priča o maloj Zehri Hodžić, u Hrvatskoj su je objavila sva glasila, trebala bi Srbima na Kosovu pokazati da nije uvijek sve crno kako izgleda. U onom ratu Hodžić je izgubila oca jer je mislio da pravda postoji, što jest za Zehru gubitak, ali je postala pripadnica Američke mornarice što se može nazvati samo dobitkom.

Želim reći, u životu uvijek postoji ravnoteža. Srbi sa Kosova su izgubili rodnu grudu, što jest gubitak, ali će za godinu ili dvije moći ratovati za Amere, plaća 5000 kuna, dnevnicu 100 eura, što jest dobitak.

Ovo sam zaboravila. U novinama je pisalo da svaku treću američku vojnkinju siluju kolege što jest gubitak, ali sva djeca rođena u Americi dobiju američko državljanstvo što jest...

Uništavanje Hirošime

Alber Kami

Svet je ono što jeste, a to znači skoro ništa. To je ono što je svakome od juče poznato, zahvaljujući sjajnom koncertu koji su u povodu atomske bombe započeli radio, štampa i informativne agencije.

Zaista, usred gomile, saznajemo da bilo koji grad prosečne važnosti može biti potpuno zbrisan bombom veličine fudbalske lopte. Američka, engleska i francuska štampa zasipaju nas elegantnim raspravama o budućnosti, prošlosti, pronalazačima, cenama, pacifističkom pozivu i ratnim posledicama, političkim posledicama, čak i o nezavisnom karakteru atomske bombe. Sažećemo sve u jednu rečenicu: mehanička civilizacija upravo je stigla do poslednjeg stupnja divljaštva. Moraćemo, u bližoj ili daljoj budućnosti, da biramo između kolektivnog samoubistva ili razumnog korišćenja naučnih dostignuća.

U međuvremenu, dopušteno je misliti da postoji nešto sramno u tome da se tako slavi jedno otkriće koje se najpre stavlja u službu najstrašnijeg uništavajućeg besa koji je čovek, uopšte, tokom vekova ispoljio. Ako se u svetu izloženom svim razdorima sile, nesposobnom za bilo kakvu kontrolu, ravnodušnom prema pravdi i jednostavnoj ljudskoj sreći, nauka posvećuje organizovanom zločinu, niko, nipošto, osim onih od nepokolebljivog idealizma, neće ni pomisliti da se tome začudi.

Ovakva se otkrića moraju zabeležiti, propratiti prema onome što jesu, i nagovestiti svetu ne bi li čovek stekao pravu predstavu o svojoj sudbini. Ali, obavijanje tih strašnih otkrića slikovitom ili humorističkom literaturom – to se nikako ne može podneti.

Već se nije lako disalo u ovom izmučenom svetu. I evo nam jedne nove teskobe koja ima sve izgleda da postane konačna. Čovečanstvu se nesumljivo nudi njegova poslednja šansa. A i to može postati povod za vanredna izdanja novina. Ipak, to bi verovatnije morao biti predmet nekih razmišljanja i velike ćutnje.

Međutim, postoje i drugi razlozi da se s rezervom prihvatiti priča o anticipaciji koju nam nudi štampa. Kada vidimo da diplomatski urednik agencije Rojter najavljuje da to otkriće ruši ugovore ili čini preživelim i same postdamske odluke, da primećuje kako je svedjedno da li su Rusi u Kenigsbergu ili Turci u Dardanelima, ne možemo se oteti pomislama o pravim namerama u tom lepom koncertu, dosta stranom naučnoj nesebičnosti.

Neka nas dobro čuju. Ako Japanci kapituliraju nakon uništenja Hirošime i zbog stida, svakako ćemo se tome radovati. Odbijamo, međutim, da iz tako teške vesti izvučemo bilo šta drugo do odluku da još energičnije govorimo u prilog istinskog internacionalnog društva, u kojem velike sile neće imati više prava nego male i srednje nacije i u kojem rat, nevolja okončana delovanjem čovekovog razuma, neće zavisiti od apetita ili doktrine neke države.

Pred zastrašujućim perspektivama koje se otvaraju pred čovekom, mi još uočavamo da je mir jedina bitka za koju se valja boriti. To nije molba, već pravilo koje narode treba da uzdigne ka vladama, pravilo koje treba konačno odabrati između pakla i razuma.

časopis Combat 8. avgusta 1945, dva dana posle bombardovanja Hirošime

Iz knjige Moral i politika, izdavač Ateneum

Odbrana Sokratova - Platon

Sokratova beseda posle izricanja presude na smrt

a) Reč onima koji su ga osudili

Bez vaše presude ja bih imao samo još koju godinu da proživim do smrti svoje. I samo radi toga kratkoga vremena, građani atinski, vi ćete od strane onih koji budu hteli da grde naš grad izići na bedan glas i pasti pod krivicu da ste ubili Sokrata mudraca. Jer, koji budu hteli da vam prigovaraju, izjavljivaće da sam mudar, ako i nisam to. A da ste počekali samo kratko vreme, želja bi vam se sama od sebe ispunila. Ta vidite kako sam godinama svojim već daleko od života a blizu smrti. A ne velim to vama svima, nego samo onima koji su me na smrt osudili.

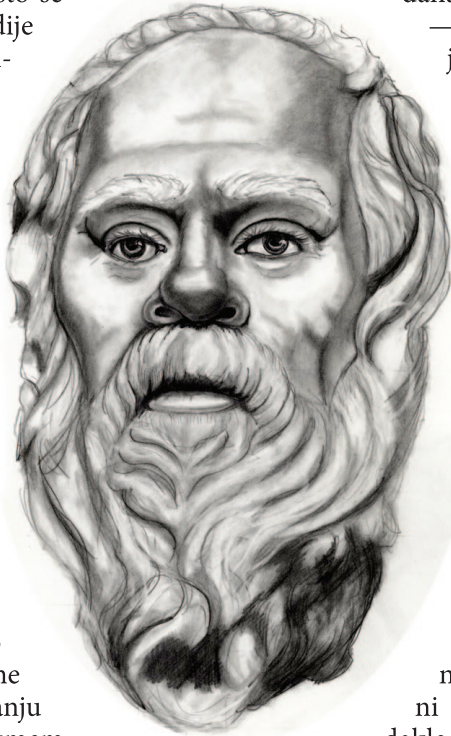
A upravo njima kažem i ovo:

„Možda verujete, građani, da je presuda na smrt pala zato što nisam imao onakvih reci kojima bih vas mogao uveriti, kad bih odlučio da se moram služiti svima, sredstvima delanja i besedenja, samo da izbegnem kazni. Nipošto! Osuđen sam, doduše, zbog nestašice, ali začelo ne reci nego drskosti, i bezočnosti, i volje da vam govorim onakve stvari kakve bi vam bilo najprijetnije slušati: da plaćem I jadikujem i druge mnoge stvari da radim i govorim koje su mene, koliko ja mislim, nedostojne; a takve stvari vi ste i navikli da slušate od drugih. Ali kad sam se branio, nisam pomislio da radi otklanjanja opasnosti smem da učinim išta nedostojna slobodna čoveka, pa ni sada se ne kajem što sam se onda tako branio: ne, ja mnogo više volim da posle onakve udbia j poginem negoli posle ovakve da sebi život iskupljujem. Jer, ni na sudu ni u ratu ne smem ni ja ni iko drugi dovijati se tome kako bi po svaku cenu izbegao smrti. I u bitkama često se jasno pokazuje da neko može izbeći smrti, ako je odbacio oružje i okrenuo se da moli milost od progonilaca. Ims. i mnogo drugih sredstava u pojedinim opasnostima da čovek može izbeći smrti ako se samo usudi da se lati svega nečasnog i kad radi i kad govori. Ali možda nije teško, građani, izbeći smrti, nego je mnogo teže izbeći nevaljalstvu, jer ono trči brže nego smrt. Pa tako je i mene sada, jer sam spor I star, sustiglo ono sporije, a moje tužioce, jer su vesti i nagli, sustiglo je ono brže — nevaljalstvo. I sada se rastajem s vama, ja sam od vas zaslužio osudu na smrt, a ovi ovde od istine žig nevaljalstva i nepravednosti. I kao što ja ostajem pri svome predlogu, tako moraju i oni. To se možda i trebalo dogoditi, i mislim da je to i u redu.« »A sada želim da bacim jedan pogled u budućnost i da vama koji ste me osudili budućnost prorekнем. Jer i nalazim se već onde gde ljudi najviše postaju proroci kad stoje pred vratima smrti. Vama, ljudi, koji me osudom ubiste izjavljujem da će vas odmah posle moje smrti stići mnogo teža kazna, tako mi Diva, negoli je ona kojom ste mene ubili; jer sada ste to učinili misleći da ćete se resiti davanja računa o svom životu, ali će vam se, tako ja tvrdim, sasvim protivno dogoditi. Biće ih više koji će od vas tražiti račun; njih sam ja dosada zadržavao, ali vi niste to opažali. Ali biće vam opasniji ukoliko su mlađi, i vi ćete se još

više ljutiti. Jer ako vi očekujete da ćete ubijanjem ljudi odvratiti koga da vam ne prigovara što ne živite pravo, ne računate dobro. Ta ovakvo sredstvo spasenja niti je uopšte moguće, niti je časno, nego ono je najlepše, i u isti mah, i najlakše kad čovek ne kolje druge, nego sam sebe sprema kako će biti što bolji. To je ono što proričem vama koji me na smrt osudiste, i time se s vama rastajem.»

b) Reč onima koji su ga oslobodili!

A sa onima koji su me oslobodili rado bih progovorio koju reč o ovom što se ovde dogodilo, dok su arhonti zaposleni i dok još ne odlazim tamo gde se, kad stignem, moram sa životom rastati. Nego, ljudi, ostanite tu ovo malo vremena; ništa nam ne smeta da se između sebe porazgovaramo dok nam je to prosto. Vama kao svojim prijateljima hoću da rasložim šta upravo znači to što se danas meni dogodilo. Meni se, ljudi sudije — pravo vas nazivam kad vas nazivam sudijama — dogodilo nešto čudnovato. Onaj redovni proročki glas, glas božanstva, javljao mi se uvek veoma često čitavo poslednje vreme, i on me je i u najmanjim stvarima opominjao kad bih nameravao pravo uradim; da nešto ne- kao što vidite i i sada mi se, sami, dogodilo ono što bi se moglo smatrati, i smatra se, kao najveće zlo. A meni se ni jutros, kad sam ostavio svoju kuću, nije probio taj znak kad sam ulazio ni igde u mojoj nameravao šta me je u drugim mestama usred reci nigde za vreme celog ni u govorenju nije dake, kao uzrok tome? Ja ovo što se meni dogodilo kao dobro dogodilo, i to nikako ne možemo razumeti mi koji verujemo da je smrt neko zlo. Jak dokaz imam za to tvrđenje: meni bi se začelo znak opominjanja javio i opomenuo me kad ne bih imao da uradim nešto dobro. A promislimo i s druge strane koliko ima razloga za nadanje da je smrt neko dobro! Jer smrt je jedno od ovoga dvoga: ili je takva da onaj koji je umro nije ništa, pa nema nikakva osećanja ni o čemu, ili je, prema onome što se govori, nekakva promena i seoba

duše odavde na drugo mesto. U prvom slučaju, ako nema nikakva osećanja, nego je sve kao san, kad se spava i ništa ne sanja, smrt bi bila čudo od blagodat. Kad bi ko imao da izabere takvu noć u kojoj je tako spavao da nije ništa u snu video, i kad bi imao da ostale noći i dane svoga života uporedi s tom noći, i da resi i kaže koliko je dana i noći boljih i prijatnijih od one noći proživeo u svome životu, ja verujem da bi ne samo kakav običan čovek nego i veliki kralj persijski našao da ih je lako prebrojati prema ostalim danima i noćima. Ako je, dakle, smrt takva, onda je ona blagodat, ja mislim, jer celo ovo vreme, čini mi se, nije ništa duže nego jedna takva noć. U drugom slučaju, ako je smrt kao neka seoba odavde na drugo mesto, i ako je istina ono što se govori da zaista borave onde svi oni koji su preminuli, kakva bi sreća mogla biti veća nego ova, ljudi sudije? Jer, akoli ko stigne u Had, oslobodivši se ovih nazovisudija, i nađe onde prave sudije za koje se i kaže da onde pravdu kroje, Minoj, i Radamant, i Eak, i Triptolem, i drugi od polubogova, koji su bili pravedni u svome životu — zar bi to bila rđava seoba? Ili da se ponovo sastane s Orfejem, i Musejem, i Hesiodom, i Homerom, — koliko bi ko od vas dao za to? Ja, bar, hteo bih i više puta da umrem, ako je to istina. Jer baš za mene bilo bi to sjajno društvo onde kad bih se sastao s Palamedom i sa Ajantom Telamonovim, i ako je još ko od starih junaka zbog nepravedne osude stradao, pa kad bih upoređivao svoje patnje s njihovima, to ne bi bilo, kao što mislim, neprijatno. A što bi bilo najvažnije: provodio bih onde svoj život istražujući i ispitujući, kao ove na zemlji, ko je od njih mudar, i ko misli da je a nije. Šta bi ko dao za to, ljudi sudije, da ispita onoga kojđ je protiv Troje poveo onu mnogu vojsku, ili Odiseja, ili Sisifa, i hiljade i hiljade drugih, i muškaraca i žena što bi ih čovek mogao napomenuti? S njima se onde razgovarati i biti s njima u društvu i ispitivati ih — to bi bilo neizmerno blaženstvo. Svakako, oni onde, po svoj prilici, ne osuđuju na smrt za takve razgovore. Jer, kao i uostalom, tako su oni srećniji nego ovi ovde i u tome što su za sve ostalo vreme besmrtni, ako važi kao istina ono što se govori.

Nego i vi, ljudi sudije, treba da negujete dobru nadu prema smrti i da ovo jedino imate na umu kao istinu: za dobra čoveka nema zla ni u životu ni posle smrti, a bogovi ne odbacuju dela njegova. I ovo što me sada stiglo nije pusta igra slučaja, nego je meni očevidno da je za me bolje da već sada umrem i da se muka oslobodim. Zato me i unutrašnji glas nigde nije zadržao, i ja, što se mene tiče, nisam baš ljut na one koji su me osudili i tužili. Ipak, oni nisu meni sudili i optuživali me u toj nameri, nego zato što su mislili da mi škode; i zato su zaslužili da se kore. Ali, molim vas još ovoliko: kad moji sinovi odrastu, osvetite im se ljudi, dodijavajući im onako isto kao i ja vama što sam dodijavao, ako vam se čini da se više staraju za blago ili za što drugo nego li za vrlinu. I ako budu smatrali da su nešto, a nisu ništa, korite ih kao što sam ja vas korio što se ne brinu za ono za što treba, i što misle da su nešto, a ne valjaju ništa. I ako budete tako radili,, onda sam od vas doživeo punu pravdu, i ja sam i moji sinovi. Ali već je vreme da odlazim — ja u smrt, a vi u život. A ko od nas ide ka boljem spasenju, to niko ne zna osim Bog.

Filozofija poslednje umetnosti

Milan Uzelac (odlomci iz knjige)

U naše vreme umetnost se udaljila od svakodnevnog života u toj meri da je mišljenje koje počiva na ljudskoj praksi sve manje i manje domašuje; u isto vreme to što se odeveno u formu umetnosti od nas udaljilo, nije time postalo ni manje primetno, ni skrivenije; svojim latentnim manifestacijama ono je skrenulo pažnju na udaljavanje sâmo, pa je na taj način umetnost ostala u našem vidokruglu uprkos svome odsustvu.

Moguće je da ono što čini samu bit umetničke prakse danas izmiče našem mišljenju, pa su mnogi skloni tome da neuspeh mišljenja vide u deficitarnosti samog teorijskog mišljenja, smatrajući u isto vreme da nešto i sa samim mišljenjem kao mišljenjem nije u redu. No, možda srećom, ima i onih drugih koji na putu mišljenja nastoje da načine korak dalje pa razloge neuspeha razumevanja fenomena moderne umetnosti ne traže u mišljenju, već pre u njegovom predmetu. Konačno, nije mali broj ni onih koji osnovni motiv neuspeha dokučivanja umetničkog vide u prostoru kao medijumu i dela i mišljenja.

U nastojanju da se razaberemo u novonastaloj situaciji, prvo što moramo učiniti jeste da ono što je predmet našeg posmatranja održavamo mišljenjem u njegovoj prisutnosti. A tada, otvara se upravo problem potpuno nov koji ne poznaje nikakvo naše ranije iskustvo: problem percepcije – vizuelne, slušne, taktilne. Ranije sam već ukazao na jedan od mogućih izlaza, na pokušaj da se estetika transformiše u haptiku. Sada mi se čini da i taj izlaz nije mnogo obećavajući i to prvenstveno stoga što nije dovoljno radikalno. Čini mi se da nije osnovni problem u pomeranju težišta s jednog ili dva čula na neko treće, dosad zapostavljeno i nedovoljno afirmisano, već da je problem u prirodi same percepcije koja je stolicima i milenijumima bila konstantna i jedinstvena, a sad je za manje od pola stoleća promenila svoja osnovna svojstva.

Drugim rečima: ljudi su stvari počeli da vide drugačije, postali su nezadovoljni ranijim viđenjem i ranijim slušanjem; sad hoće nešto drugo, bitno različito od sveg prethodnog i tome je neophodna nova umetnost, nov predmet percepcije. Sve ranije, nije više samo duboko tradicionalno, već nedovoljno, pa je sve manje brojnoj publici neinteresantno, dosadno, naivno...

Nastala provalija između starog i novog, bolje reći, između starog i novonastajućeg (koje još nije, i zasad je samo obećavajuće), najoštrije se ogleda u muzičkoj umetnosti, no jednako i u likovnoj, gde je došlo do najranije revolucije sredstava izražavanja.

Ako se muzika u poslednjem stoleću svela na eksperimentisanje sa zvukom i istraživanje njegovih mogućnosti, u likovnim umetnostima došlo se, obesmišljanjem opšteprihvaćenih materijala i derealizovanjem njihovih primarnih svojstava, u situaciju koja ne odiše toliko bezizlaznošću koliko izlišnošću dalje prakse, pre svega, usled gubitka svakog mogućeg smisla.

Evolucija ubrzano teče. Rezultati su sve očigledniji i ne možemo ih prenebregnuti dubokom posvećenošću tradicionalnim formama i umetničkim ostvarenjima ranijih epoha, budući da ista ne smiruju naš anestetizirani duh raskomadani novim nametnutim mu strastima i virtuelnim potrebama.

Nove potrebe, sve brojnije i raznovrsnije, složene do te mere da većina ljudi više nije u stanju da prozre njihovu ne-potrebnost, nameću nam se sistematično i smišljeno od strane sve sofisticiranijih medija čija su delatnost i latentna funkcija nepodložni bilo kakvoj kritici, jer se Sistem odmah poziva na ugrožavanje slobode (koju u takvoj formi niko nije ni tražio), te niko ne sme više ni postaviti pitanje slobode i njene realne odsutnosti.

Očigledno, tu se računa s faktorom vremena, s vremenom koje treba da prođe kako bi se zatomilo sve preostalo ljudsko u čoveku i on pretvorio u krotkog konzumenta bezukusne kaše² koja mu se svako dnevno, celodnevno servira i nameće kao njegova istinska potreba. To što je ta kaša stvorena ispiranjem iz nje svih vrednosti, više niko i ne primećuje pošto se neprestano na njega atakuje bezmernim mnoštvom besmislenih nikom potrebnih činjenica. Za to vreme čula otupljuju i pripremaju se za to da budu podloga monotonim narkotičkim nadražajima. Najbitnije u svemu tome je maksimalno neutralisanje kritičkog i samostalnog mišljenje zbog čega se sprovodi sveopšta reforma sistema obrazovanja koja sve više zadobija planetarne zamere.

Sve ovo biva vidno kad se analizira odnos savremenih „ljubitelja” umetnosti, kao i navodnih „znalaca” spram onog što se nameće kao nova umetnost. Ljudi su sve manje sposobni da vide i sve manje sposobni da čuju. To novonastalo stanje metastazira do takvih oblika, da slikari više ne obraćaju pažnju na boje i njihov sklad, a muzičari na tonove i njihovu harmoniju. Odsustvo harmonije i sklada veliča se kao nova „vrednost”, i da bi neko bio danas umetnik, nisu mu više neophodni ni dar, ni predanosti, ni posvećenost umetnosti. Dovoljna je samo privatna odluka, kupljena saglasnost bližeg ili daljeg okruženja – zavisno od stepena potrebe zadovoljenja sebeljublja.

Tako se u naše vreme počinju sveobuhvatno menjati oni odnosi spram sveta koji su stolicima bili do te mere nepromenljivi i konstantni, do te mere samorazumljivi i opšteprihvatljivi, da se, već samo nakon nekoliko decenija, nalazimo u potpuno novom svetu, radikalno izmenjenom, i to do te mere izmenjenom da sebe prestajemo da prepoznamo, da sami sebi postajemo stranci.

Sve manje razumemo motive svojih do juče u dubokom uverenju formiranih odluka. Sve manje razumemo ono što smo doskora činili pozivajući se na najvišu odgovornost. Sva naša ranija dela sad nam se čine bezvredna, do te mere ništavna i beznačajna da nam više nije jasno kako smo mogli toliko vremena i energije uložiti u realizovanje nečeg što nam je za sadašnju egzistenciju isprazno i besmisleno.

Nejasno je da li se to samo vreme promenilo, ili smo se mi izmenili, pa sebe više ne prepoznamo, slušajući više ne čujemo, a gledajući više ne vidimo; još

do juče izvesno, sad nam je nepoznato, a poznatim čini nam se ono iznenadna nametnuto što nismo kadri ni delimično da razumemo.

Sve su dublje razlike u percepciji muzike, prenošenje naglaska s visokih na niske tonove i naglašavanje ubrzanog ritma. Muzika ranijih epoha slušaocima je prihvatljiva samo u dvostruko ubrzanom tempu; tako se i sam pojam tempa otkriva kao nerešiv metodski problem i niko se i ne usuđuje da o njemu više govori.

U likovnim delima ljudi se sve manje zadovoljavaju iluzijom koja počiva na dvodimenzionalnosti, već dubinu hoće da percipiraju neposredno, te se napuštaju mnogovekovni ustaljeni žanrovi u slikarstvu i grafici i slikari se okreću gradnji instalacija koje bi trebalo da nadopune navodne nedostatke ranije umetnosti. Nažalost, nakon kratkog vremena i to se svima čini nedovoljnim; htelo bi se nešto drugo, ali se više ne zna šta bi to drugo trebalo da bude.

Ako je u nekim ranijim vremenima umetnike zahvatala depresija ili apatija, pa se govorilo o nastupajućoj krizi vremena ili samog žanra, izlaz se uvek nalazio u preosmišljanju teorijske pozicije koja se zastupala, kao u i kritičkoj analizi rezultata sopstvenog stvaralaštva u kontekstu opšteprihvaćenih i od svih uvažavanih kriterijuma. Danas, kad nema više opšte saglasnosti ni po jednom od pitanja koja naši savremenici postavljaju, nema načina da se ma šta istakne kao nesumnjiva vrednost i mera stvari. To više nije ni čovek, kako se to isticalo u antičko vreme, ni bog, kako je to bilo jedinstveno prihvaćeno u sred-njem veku, ali ni apsolutna ideja koja je određivala sadržaje novog doba.

Ne mogu da odve, po ko zna koji put već, ne ukažem ponovo na jedan izuzetni uvid Martina Hajdegera iz pripremnog predavanja Nauka i razmišljanje (1953) nastalog kao uvod u ciklus predavanja Pitanje o tehnici, a a gde on kaže: „Ne dolaze neprimetno samo najveće misli – neprimetno nastupa, pre svega i iznad svega, promena u prisustvovanju svega što je prisutno” (Hajdeger, 1999, str. 42).

U ovoj rečenici najbolje se oslikava današnja situacija: upravo danas najintenzivnije se zbiva promena u prisustvovanju; odvija se davno najavljavani, a sad više nezaustavljiv obrat. Njega mora da prati umetničko razmišljanje koje ostaje u svojoj otvorenosti i to u času kada je suština umetnosti sve tajanstvenija, a estetika sve nemoćnija u očuvanju onog što je u „umetnosti suštastveno” (Hajdeger, 1999, str. 32).

Kada je reč o nemoći estetike³, tada se prvenstveno ima u vidu nemogućnost estetike kao filozofije umetnosti da do kraja misli sadašnje stanje umetnosti i umetničke prakse. Sve manje je estetika u mogućnosti da sebe razvija na tragu sopstvenih pretpostavki, i sve manje uspeva da se razabere u mnoštvu protivrečnih stavova koji opisuju stanje umetnosti i prirodu umetničkih dela u naše vreme.

Sve ovo ukazuje na jedan bitni momenat koji se ne sme gubiti iz vida: reč je o promeni slike sveta, o promeni koja se odvija u predstavljenosti bivstvujućeg

(Hajdeger, 2000, 71). Kada je analizirao situaciju novog doba, Martin Hajdeger je postavio pitanje «da li svaka istorijska epoha ima svoju sliku sveta ... ili je samo pitanje o slici sveta svojstveno isključivo novovekovnom načinu predstavljanja?» (ibid., str. 70-71). On je s pravom govorio o razlici koja postoji kad se govori o različitim slikama sveta (antičkoj, srednjovekovnoj, novovekovnoj), a koje se poklapaju s određenim istorijskim epohama. Slikovni karakter sveta on je tumačio «predstavljenošću bivstvujućeg», i novovekovna slika sveta, koja se počela formirati u vreme Dekarta, za Hajdegera je bila i dalje vladajuća, nedomišljena, budući da je tek u naše vreme počela dolaziti ljudima do svesti, odnosno u njihovo vidno polje. Tako se moglo dogoditi da Hajdeger vrhunac takve filozofije vidi u zahtevu za njenim ukidanjem, u antropologiji koja «inicira prelaz metafizike u proces pukog okončavanja i napuštanja svake filozofije» (ibid., str. 79; napomena br. 4). Donoseći takav sud Hajdeger ima u vidu pređeni put filozofije i njegova se pozicija bitno ne razlikuje od Hegelove. I jedan i drugi filozof, mada na krajnje različite načine, vide dovršenje filozofije u svojoj «filozofiji», s tom razlikom što o tome Hegel govori otkriveno, dok kod Hajdegera tako nešto ima znatno prikrivenu formu.

Otud i vodi put pitanju: ima li budućeg, neposredno budućeg (makar u naznakama) u sadašnjem koje se, iako još uvek je sadašnje, već predstavlja kao buduće.

Mi se nalazimo na početku jednog novog perioda ljudske istorije i nismo u mogućnosti da jasno sagledamo do koje je mere naš svet jedan potpuno novi svet. On nije novovekovni svet, koji je počeo nakon velikih otkrića, pljačkanja i genocida nad narodima centralne i severne Amerike početkom XVI veka, ali i genocida nad narodima zapadne Evrope u XVI i XVII stoleću; on je postnovovekovni, nastao pod geslom stvaranja novog svetskog poretka, nastao, takođe, na pljački i nepriznavanju prava drugih, jedino, korišćenjem drugih, ponekad suptilnijih sredstava, a kad je to nemoguće, onda milosrdnim bombardovanjem; taj svet se više ne zadovoljava novovekovnim vrednostima, budući da su one preuske i ograničavajuće za njega, pa sebi može pripisati pravo koje glasi: šta je za nas, to nije za vas. Zato u njemu iste reči znače na različitim mestima i u različitim prostorima sasvim različito.

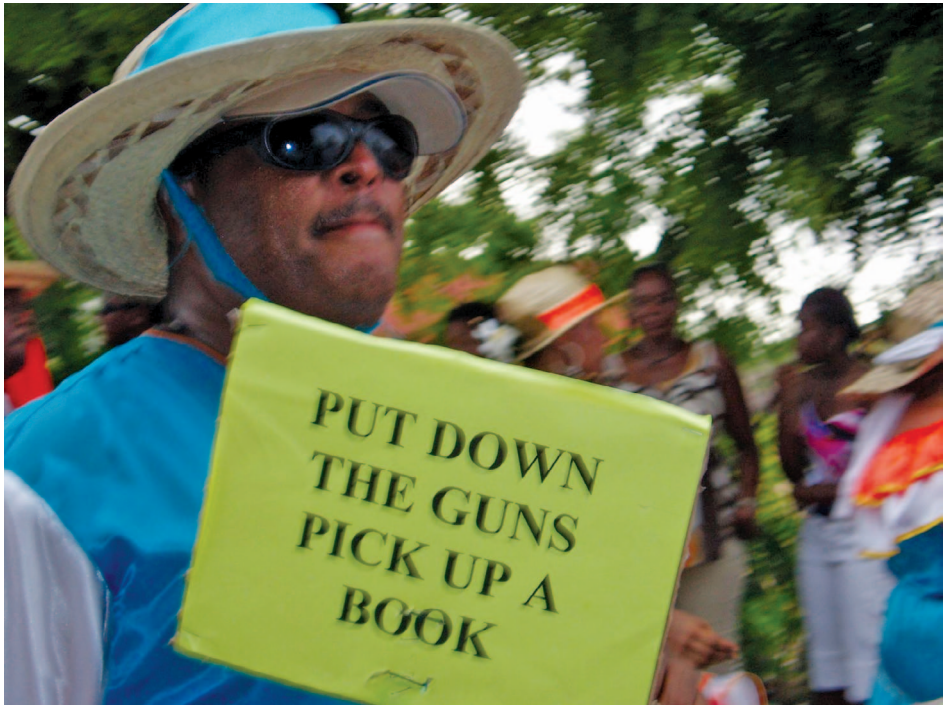
U svetu atomizovanih jedinki, u sebe zatvorenih monada kojima otkriveno, bez prikriivanja i makar prividnog pokušaja obmanjivanja, manipulišu mediji spram kojih svi navodno imaju negativni stav, ali pritom ostaju njima i dalje u potpunosti začarani, dakle, u takvom svetu, lišenom moći da se svem zlu i negativnom pruži makar simbolički otpor – svaki govor o promeni svodi se na agresivnu laž koja više ne budi prezir već sve veće izlive mazohizma.

U takvoj situaciji umetnost je definitivno učutkana; ona može sve, zato što ne može ništa; ona je sada poslednja, zato što je prva koja glasno, bez stida može da govori o svojoj nepotrebnosti.

Ovde nije reč o poricanju epohe, ni prethodne ni upravo nastupajuće, jer, već Hajdeger je s pravom upozoravao da «čovjek to što mu je uskraćeno neće moći ni da iskusi, ni da o tome razmisli sve dok se bavi pukim poricanjem svoje epohe. (...) Ono neproračunljivo čovek će znati, to jest sačuvati u njegovoj istini, samo onda kad bude stvaralački pitao i stvaralački radio, svestan moći pravog razmišljanja» (Hajdeger, 2000, str. 76). Ovde je reč o pozivu na razmišljanje, na razmišljanje o onom što nas je snašlo bez naše krivice, ali za šta smo, usled svog nedelova-nja i duboke apatije, beskrajno odgovorni.

Za stare Grke, odlazak na pozorišnu predstavu ni u jednom trenutku nije podrazumevao odlazak na nekakvu zabavu ili na mesto gde će se prijatno provesti vreme....

... Stari Grci su u teatru učili o svetu; nije nimalo slučajno da izrazi teorija i teatar imaju zajednički koren; ali, prestavši da bude ključ za saznanje sveta, prepustivši svoje mesto prvo religiji a potom nauci, tj. filozofiji, umetnost je izgubila svoje ranije prvenstvo i svoj raniji značaj. Ona nije prestala da postoji ali njena dela više nisu bila mesto pred kojim su se okupljali ljudi željni znanja.

ZM-ZIN je besplatan. Mole se čitaoci da ZM-ZIN podele sa prijateljima, i da ga recikliraju.

www.zeitgeistsrbija.com